

Motion till riksdagen 2005/06:A261

av Lars Ohly m.fl. (v)

En feministisk politik för jämslällldhet

Motionen delad mellan flera utskott

1 Innehållsförteckning

1	Innehållsförteckning.....	1
2	Förslag till riksdagsbeslut.....	2
3	Inledning	3
4	De övergripande jämslällldhetsmålen	3
5	Strategiskt viktiga områden.....	4
6	Jämslällldhetsarbetets organisering	5
6.1	Jämslällldhetsminister med eget departement	5
6.2	Inrättande av en jämslällldhetsmyndighet	6
6.3	JämO:s uppdrag.....	7
6.4	Forskning och opinionsbildning	7
6.5	Jämslällldhetsförordning	7
6.6	Regleringsbrev	8
6.7	Återkommande jämslällldhetsrevisioner	8
6.8	Jämslällldhet i riksdagens utskott	8
6.9	Riksdagens jämslällldhetsrevision.....	9

Fel! Okänt namn på

2 Förslag till riksdagsbeslut

1. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om att det yttersta syftet med en feministisk jämställdhetspolitik är att ändra maktförhållandena mellan könen och att samtliga mål för jämställdhetspolitiken skall relateras till detta övergripande mål.
2. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om inrättande av ett departement för regeringens övergripande jämställdhetsarbete.¹
3. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om inrättande av en jämställdhetsmyndighet.
4. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om att JämO:s uppdrag bör utvidgas till kommunal nivå och länsstyrelsens särskilt sakkunniga ges ökat utrymme.
5. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om att en ny jämställdhetsförordning bör utformas.
6. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om att det i regleringsbrev och instruktioner definieras, identifieras och formuleras myndighetspecifika jämställdhetsmål, återrapporteringskrav och uppdrag.
7. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om att frågan om regelbundet återkommande jämställdhetsrevisioner bör utredas.
8. Riksdagen begär att riksdagsstyrelsen prövar vilka åtgärder som är nödvändiga för att föra upp jämställdhetsfrågor i respektive utskott, i enlighet med vad i motionen anförs.¹
9. Riksdagen begär att riksdagsstyrelsen utreder på vilket sätt en jämställdhetsrevision av riksdagens utskottsarbete på bästa sätt kan inrättas.¹

¹Yrkandena 2, 8 och 9 hänvisade till KU.

3 Inledning

En jämställdhetspolitik värd namnet ska utmana och upphäva könsmaktsordningen. Det är innebörden i direktivet till den jämställdhetspolitiska utredningen vars betänkande *Makt att forma samhället och sitt eget liv – jämställdhetspolitiken mot nya mål* (SOU 2005:66) överlämnades till regeringen den 1 augusti 2005. Direktivet tar sin utgångspunkt i regeringens jämställdhetskrivelse, *Jämt och ständigt. Regeringens jämställdhetspolitik med handlingsplan för mandatperioden* (skr. 2002/03:140), där det betonas att ”jämställdhetsarbetet fortsättningsvis måste ges en mer feministisk inriktning”. Det är oklart vilken status jämställdhetspolitiken har när man ser till hur strukturerna för jämställdhetsarbete och jämställdhetspolitik är utformade. En feministiskt inriktad jämställdhetspolitik måste med nödvändighet ha en struktur som har förutsättningar att tjäna sitt syfte. Så är inte fallet med den nuvarande organisationen. I regeringens handlingsplan betonas behovet av en kraftfullare styrning av jämställdhetspolitiken. Den nationella jämställdhetspolitiken har hittills ägnat sig åt övergripande uppföljning och utvärdering av övriga verksamhetsområden, det vill säga haft en i huvudsak förhållande-funktion. Jämställdhetspolitiken betraktas och behandlas å ena sidan som ett politikområde bland andra, å andra sidan som ett sektorsövergripande politikområde. Det kan framstå som om jämställdhetspolitiken saknade eget berättigande, och frågan är om jämställdhetsministern idag har samma status som övriga ministrar.

Jämställdhetsintegrering på samtliga politikområden är regeringens huvudstrategi för att uppnå de övergripande jämställdhetsmålen. Vänsterpartiet har ett flertal gånger framfört kritik mot att politiken överbetonar jämställdhetsintegreringens betydelse. Denna har fått bli både mål och medel, och ett antal uppsatta kriterier för jämställdhet har fått ersätta strategier som rubbar könsmaktsordningen. Jämställdhetsintegrering är idag den helt dominerande strategin från regeringens sida, och en särskild förordning för jämställdhetsintegrering håller på att tas fram. Det riskerar att göra slagsidan åt jämställdhetsintegrering ännu tyngre i det samlade nationella jämställdhetsarbetet på bekostnad av riktat jämställdhetspolitiskt strategiskt viktigt arbete som har reella förutsättningar att förändra kvinnors villkor i grunden. Vänsterpartiet ifrågasätter jämställdhetsintegrering som allena rådande strategi för att motverka den strukturella underordningen och diskrimineringen av kvinnor. Det är viktigt att skilja på mål och medel.

4 De övergripande jämställdhetsmålen

Kvinnor och män ska ha samma möjligheter, rättigheter och skyldigheter inom alla väsentliga områden i livet. Det är det övergripande målet för svensk jämställdhetspolitik idag. Det innebär bland annat att kvinnor och män ska ha samma möjligheter till makt och inflytande, till ett ekonomiskt självständigt liv och ett samhälle fritt från könsrelaterat våld. Vänsterpartiet menar att den

Fel! Okänt namn på

svenska jämställdhetspolitiken inte svarar upp mot sina mål. Jämställdhetspolitikens egentliga syfte har inte hittills varit att omfördela makt mellan kvinnor och män utan att utjämna orättvisor. Politiken har i viss mån varit framgångsrik men inte i grunden förmått bryta kvinnors underordning. Den analys som ligger till grund för de övergripande målen saknar könsmaktsperspektiv. Den har inte förmått ge jämställdhetsbegreppet en feministisk dimension. Det har heller inte varit avsikten. Nu finns en sådan intention, och då måste förutsättningarna och formerna för jämställdhetspolitiken, liksom dess innehåll, radikalt förändras. En feministisk jämställdhetspolitik kräver tydliga mål och kraftfulla strategier. Målen avgör vilka politiska prioriteringar som är de strategiskt viktiga för att målen ska bli möjliga att förverkliga inom en rimlig framtid. De är också avgörande för uppföljningen och utvärderingen av resultaten på de olika politikområdena. Idag får dock jämställdhetsmålen liten betydelse i praktiken. Det finns en skarp motsättning mellan mål och verklighet. Den beror på motstridiga intressen. Den officiella jämställdhetspolitiken har inte på allvar utmanat ojämlikhet, orättvisor och diskriminering. Verktyg saknas inte för att i grunden bryta upp den ojämlika könsmaktsordningen, men de används inte, och skälet är politiskt. Det är till intet förpliktigande att slå fast lika rättigheter, möjligheter och skyldigheter, när förutsättningarna för och maktförhållandena mellan kvinnors och mäns livsutrymme i grunden är olika och ojämlika. Vänsterpartiet menar att det övergripande målet måste vara att föra en politik som utmanar patriarkala strukturer, det vill säga mäns strukturella överordning, som leder till den systematiska underordningen av kvinnor. Jämställdhetspolitikens uppgift är därför att synliggöra vad som ger makt och vad som ger upphov till maktlöshet. För att uppnå verklig rättvisa och verklig jämställdhet mellan könen måste med nödvändighet makt och resurser omfördelas från män till kvinnor. Det gäller såväl den politiska som ekonomiska makten. Jämställdhetspolitikens mål kan därför inte vara att kvinnor ska ”lyftas” till mäns nivå utan att män ska avstå makt och ekonomiska, sociala och kulturella privilegier som de har på grund av att de är män. Det yttersta syftet med en feministisk jämställdhetspolitik är just att ändra maktförhållandena mellan könen. Samtliga mål för jämställdhetspolitiken ska relateras till detta övergripande mål. Detta bör riksdagen ge regeringen till känna.

5 Strategiskt viktiga områden

Ojämlikheten mellan könen måste således vara utgångspunkten för politikens utformning. Det gäller att angripa normer och strukturer som upprätthåller de ojämlika maktförhållandena exempelvis på arbetsmarknaden som styr lönesättning och ett ojämlikt uttag av föräldraförsäkringen. Det handlar också om villkoren för mäns och kvinnors ojämlika livsutrymme, om vem som har tolkningsföreträde, om den makt som det sexualiserade våldet demonstrerar. Normerna avgränsar vad som är möjligt att definiera som politik, problem

eller samhällsfråga. Vi måste synliggöra att det finns olika verkligheter och peka på att det är samhällets ansvar att ta hänsyn till dessa.

Den nuvarande jämställdhetspolitiken måste förändras och inarbeta en feministisk strategi för att utmana könsmaktsordningen. Den måste formulera politiska åtgärder som ger kvinnor makt att påverka samhällsutvecklingen och rätt till arbete, egen försörjning och ett självständigt liv samt värnar om kvinnors rätt till sin kropp och sexualitet och skapar förutsättningar för ett samhälle där kvinnofrid råder. De strategiskt viktiga frågorna för en feministisk jämställdhetspolitik är att genomföra reformer som utmanar rådande könsmaktsordning. Det handlar om reformer inom alla politikområden som arbetsmarknad, mäns våld mot kvinnor, prostitution och människohandel, sexualpolitik och så vidare.

Utgångspunkten ska vara, som vi angett ovan, att förslagen och reformerna tar sikte på att förändra maktförhållandena mellan könen. T.ex. är en utbyggd offentlig sektor, individuell föräldraförsäkring, arbetstidsförkortning, jämställda löner och rätt till heltidsarbete centrala frågor som har hög prioritet i en feministisk strategi. Det är reformer som på ett radikalt sätt skulle utmana rådande könsmaktsordning och förändra maktbalansen mellan könen på arbetsmarknaden. Inte minst genom att de skapar förutsättningar för en omfördelning av det betalda och obetalda arbetet.

Jämställdhetspolitiken måste handla om att på allvar utmana mäns makt och privilegier. Detta kräver att männens intresse som grupp måste ställas mot kvinnors gemensamma intressen. Vi måste hitta en form för politiken där mannen inte längre utgör normen, där kvinnors kollektiva erfarenheter och handlande i större grad får utrymme på den politiska arenan och en feministisk jämställdhetspolitik utmanar politikens gränser. Vänsterpartiet menar att en politik för att utmana könsmaktsordningen måste vara beredd att också utmana politikens gränser. Det kräver nya politiska verktyg och ny organisering.

6 Jämställdhetsarbetets organisering

För att höja jämställdhetspolitikens status behöver strukturerna för och organiseringen av det statliga jämställdhetsarbetet omformas. Regeringen har uttryckt att jämställdhetsarbetet ska ges en mer feministisk inriktning, vilket medför ett tydligt politiskt ansvar. Vänsterpartiet föreslår här nedan förändringar för en mer effektiv jämställdhetspolitik.

6.1 Jämställdhetsminister med eget departement

Idag delar jämställdhetsministern sitt uppdrag på ett flertal andra ämnesområden. Denna ordning gör att jämställdhet som sakområde försvagas. Vi anser att jämställdhetsministern bör ha övergripande mandat och ett eget departement.

Fel! Okänt namn på

Jämställdhetspolitiken är sektorsövergripande och sektorsgenomgripande. Diskrimineringen av kvinnor kan inte ses utifrån ett isolerat politikområde, till exempel hänger lönediskriminering på arbetsmarknaden ihop med föräldraledigheten etc. Jämställdhetspolitiken ska omfatta alla politikområden och samhällsfunktioner, men så framstår det inte idag. För att det ska kunna fungera krävs en övergripande, samlande och samordnande politisk-strategisk nivå med mandat att initiera och vara pådrivande när det gäller för kvinnorna strategiskt viktiga jämställdhetsåtgärder på samtliga politikområden. Mot bakgrund av detta bör regeringen överväga att inrätta ett jämställdhetsdepartement. Detta bör riksdagen som sin mening ge regeringen till känna.

6.2 Inrättande av en jämställdhetsmyndighet

Frågan om en institutionalisering av jämställdhetsarbetet via inrättandet av en jämställdhetsmyndighet har tidigare väckts inom ramen för andra utredningar och förslag (se bl.a. SOU 2001:44 och Ds 2001:64). I en nordisk jämförelse tydliggörs att Sverige har en liten organisation som skall stödja och möjliggöra att genomföra de jämställdhetspolitiska målen. Vänsterpartiet har tidigare föreslagit att en myndighet för jämställdhetsfrågor inrättas som har till uppgift att arbeta mot könsdiskriminering inom samhällets samtliga områden. Vi menar att detta krav nu är mer angeläget än någonsin. Det är dock viktigt att denna myndighet arbetar brett utifrån ett könsmaktsperspektiv.

Förutom jämställdhetsministern och jämställdhetsenheten utgörs dagens organisering av jämställdhetsarbetet av JämO, Jämställdhetsnämnden, länsstyrelsernas jämställdhetsexperter, samt varje myndighets och organisations ansvar att göra jämställdhetsanalyser. Jämställdhetsenheten vid Näringsdepartementet har idag orimligt små resurser i förhållande till sitt uppdrag. Vänsterpartiet föreslår att den omvandlas till/ersätts med en jämställdhetsmyndighet. Den nya myndighetens uppgift ska vara att bevaka utvecklingen på jämställdhetsområdet både i Sverige och internationellt, följa upp och utvärdera, samordna och stödja andra myndigheter, verksamheter och organisationer, samt ansvara för metod- och kunskapsutveckling och -spridning, bidragsgivning och information. Som exempel kan nämnas att myndigheterna i Norge och Danmark är självständiga men får sitt uppdrag och sina medel från regeringen. Dessa arbetar bl. a. med kunskapsutveckling och kunskapsutveckling genom att vara mötesplats mellan forskning och praktik, en fråga som är eftersatt i den svenska jämställdhetsarbetet och som vore en viktig uppgift för en jämställdhetsmyndighet. Granskning av andra myndigheter kan vara ett annan angelägen uppgift. Ytterligare ett viktigt arbetsområde handlar om metodutveckling för att arbeta mot könsdiskriminering i ett brett perspektiv. Mot bakgrund av ovanstående bör regeringen återkomma med förslag på inrättande av en jämställdhetsmyndighet. Detta bör riksdagen ge regeringen till känna.

6.3 JämO:s uppdrag

Den nationella jämställdhetspolitiken har svårt att få genomslag på lokal nivå. Det behövs en starkare koppling mellan den lokala och den nationella nivån för att en feministisk jämställdhetspolitik ska få genomslag. Motivationen och kunskaperna för att bedriva jämställdhetsarbete varierar från kommun till kommun. Jämställdhetspolitiska åtgärder ska inte kunna åsidosättas i den kommunala självstyrelsens namn. JämO:s uppdrag bör utvidgas med lokala enheter ute i landet för att stärka sin tillsynsfunktion och kunna bidra till att utveckla jämställdhetsarbetet i kommunerna. Kommunerna ska stödjas att som goda arbetsgivare använda sig av jämställdhetslagen för att stärka kvinnors rättigheter på arbetsmarknaden och höja de lågavlönade kvinnornas löner. Kunskaperna hos förtroendevalda och chefer i kommuner och landsting behöver höjas generellt. Stöd behövs också för att till exempel kunna ta fram lokala handlingsplaner mot könsdiskriminerande löner. Länsstyrelsens särskilt sakkunnigas status behöver höjas. De behöver också utökade resurser och en större organisation än dagens för att bedriva jämställdhetsarbete på regional nivå. Den regionala nivån ska kunna vara ett stöd för den lokala nivån. Detta bör riksdagen ge regeringen till känna.

6.4 Forskning och opinionsbildning

Universitetens och högskolornas centrum för genusforskning och Nationella sekretariatet för genusforskning utgör en nationell resurs som kan utvecklas och användas bredare. De bör i framtiden få ökat stöd för att stimulera förändringsarbete, strategi- och metodutveckling, debatt och opinionsbildning, kunskapsutveckling och kunskapspridning på både lokal, regional och nationell nivå. Detta kommer att vara viktigt inte minst vid inrättandet av en jämställdhetsmyndighet. Det kommer att gynna även det interna jämställdhetsarbetet inom utbildnings- och forskningsvärlden.

6.5 Jämställdhetsförordning

Vänsterpartiet menar att det förslag som presenteras i Ds 2001:64 om inrättande av en jämställdhetsförordning liknande den som finns inom integrationspolitikens område bör genomföras. Vänsterpartiet föreslår således att en ny jämställdhetsförordning upprättas liknande den som finns för integrationspolitiken (SFS 199:593). Utformningen av ett sådant förslag kan exempelvis ha följande lydelse: "Myndigheterna skall fortlöpande beakta samhällets könsmaktsordning när de utformar sin verksamhet och när de bedriver den. Myndigheterna skall verka för lika rättigheter och möjligheter för alla oavsett kön. Myndigheterna skall i sin verksamhet särskilt motverka alla former av könsdiskriminering."

I jämställdhetsförordningen ska även krav på jämställdhetsintegrering ingå. Däremot ska specifika regleringar och tydliga målformuleringar inom de

Fel! Okänt namn på

olika politikområdena användas som vägledning för att uppnå just en effektivare jämställdhetspolitik i verksamheterna. Gränserna mellan externt och internt jämställdhetsarbete ska vara tydliga. Det är viktigt att skilja på arbetsgivarroll och politikerroll utan att det förlamar de offentliga arbetsgivarnas jämställdhetsarbete och jämställdhetspolitiska åtgärder. Vänsterpartiet begär att en ny jämställdhetsförordning inrättas. Detta bör riksdagen ge regeringen till känna.

6.6 Regleringsbrev

Ett sätt att utveckla jämställdhetsarbetet i feministisk riktning är att regleringsbreven ska ha tydliga direktiv och prioriteringar som går att relatera till de övergripande målen. Återrapportering ska vara obligatorisk och samtliga återrapporteringskrav ska finnas samlade i regleringsbrevet. Återkoppling till de övergripande jämställdhetspolitiska målen och delmålen ska vara möjlig och göras från samtliga politikområden. Regleringsbreven liksom förordningarna ska ha relevanta myndighetsspecifika mål med ett tydligt feministiskt perspektiv. Detta bör riksdagen som sin mening ge regeringen till känna.

6.7 Återkommande jämställdhetsrevisioner

Jämställdhet är inte förhandlingsbart och ska inte kunna vägas mot andra politiska mål eller väljas bort med hänvisning till bristande resurser, avsaknad av relevans etc. Vänsterpartiet föreslår därför att det inrättas regelbundet återkommande jämställdhetsrevisioner och att regeringen utreder hur och vilken instans som är lämplig för detta uppdrag. Detta bör riksdagen ge regeringen till känna.

6.8 Jämställdhet i riksdagens utskott

Utskotten i riksdagen, sånär som på arbetsmarknadsutskottet, saknar formella instrument för att behandla jämställdhetsfrågor inom sina sakområden. Det innebär att varje annat utskott, om de så vill, kan förbise könsmaktsperspektivet. Vänsterpartiet menar att utskotten bör ha en plattform för att kunna föra upp jämställdhetspolitiska frågor inom sina sakområden. Det kan ske genom en övergripande tilläggsparagraf eller genom att samtliga utskott får ett uppdrag att i sin beredning av utskottsärendena beakta jämställdhetsaspekter ur ett feministiskt perspektiv. Riksdagen bör uppdra åt riksdagsstyrelsen att pröva vilka åtgärder som är nödvändiga för att riksdagens samtliga utskott skall få en formell plattform för att föra upp jämställdhetsfrågor inom sina respektive sakområden. Detta bör riksdagen som sin mening ge till känna.

6.9 Riksdagens jämställdhetsrevision

Jämställdhetspolitik och feministiskt förändringsarbete berör samtliga utskott och politikområden. Mot bakgrund av ovanstående förslag om formella instrument för att på bästa sätt integrera ett feministiskt perspektiv i riksdagens samtliga utskottsarbeten, och för att kvalitetssäkra detta arbete liksom tydliggöra att jämställdhetsarbetet inte är förhandlingsbart eller ska kunna väljas bort, behövs en kontrollfunktion för riksdagens jämställdhetsarbete. Regelbundet återkommande granskningar och jämställdhetsrevisioner av riksdagens utskott bör inrättas. Vänsterpartiet begär att riksdagsstyrelsen utreder på vilket sätt en jämställdhetsrevision av riksdagens utskottsarbete på bästa sätt kan inrättas. Detta bör riksdagen som sin mening ge till känna.

Stockholm den 1 oktober 2005

Lars Ohly (v)

Lars Bäckström (v)

Berit Jóhannesson (v)

Sermin Özurküt (v)

Lennart Gustavsson (v)

Alice Åström (v)

Camilla Sköld Jansson (v)